

Подвижниці

Чехов і три сестри Лінтварьови

*«Запалюю... на Вашу честь
невгасиму лампаду...»*

А.П.Чехов

Всесвітньо відомий літературний класик, лікар за фахом, А.П.Чехов провів дачні сезони 1888-89 років у колі рідних та запрошених ним друзів в перемісті Сум – Луці у місцевих поміщиків Лінтварьових.

Характеризуючи членів цієї родини у листуванні зі своїм значно старшим другом, відомим поетом Олексієм Миколайовичем Плещеевим, Антон Павлович якось зазначив, що в великодушності і доброті немає Лінтварьовим рівних у всій Харківській губернії (26.06.1889). Іншим разом письменник висловлював бажання, «щоб розумна і мила лінтварьовська сім'я не прожила свій вік даремно. Лінтварьови – чудовий матеріал; всі вони розумні, чесні, знаючі, люблячі...» (25.10.1888).

Років зо два перед цим З.М.Лінтварьова втратила зір від пухлини в мозку. Смертельна хвороба поступово сковувала її рухи, але вона не тільки не нарікала на долю, а навіть знаходила в собі сили підбадьорювати оточуючих. Таке надзвичайне терпіння вразило Антона Павловича, і коли наприкінці осені 1891 року хвора померла в родовій садибі на Луці, він умістив у газеті «Врач» некролог про Зінаїду Михайлівну. З нього ми дізнаємося, що покійна після закінчення курсу деякий час працювала в клініці терапевта, професора Санкт-Петербурзького університету Юрія Трохимовича Чудновського і виявила себе обдарованим, працелюбним спеціалістом. Повернувшись на Луку безнадійно хворою, лікарка щиросердно піклувалась про селян. Чехов чув, як вони в свою чергу величали її святою.

Невідомо, де працювала за фахом середня з сестер, Олена, до 1892 року, коли вона вступила на службу в Московське губернське земство. Чехов в листі із Сум до свого старшого колеги-драматурга, журналіста і видавця Олексія Сергійовича Суворіна згадує про спільний з нею прийом хворих на фельдшерському пункті, під час якого безмірно добра лікарка почувалася глибоко винуватою, якщо медицина виявлялася безсилою (30.05.1888). В листуванні з Оленою Михайлівною Антон Павлович називав її, свою колегу, «шановним товаришем». І хоча вони не завжди доходили згоди на медичних консилиумах, Чехов довіряв Лінтварьовій, цінував її хірургічні здібності.

Тридцятирічний, але вже з ознаками сухот, письменник у 1890 році зважився на сміливий і небезпечний на той час вчи-

римала призначення на тимчасовий Головний Білопісоцький лікарсько-спостережний пункт і Хотунську медичну дільницю у Серпуховському повіті. «Я сторожував холеру у Меліхові, а Олена Михайлівна в 50 верстах від мене», – напише Чехов родичу Лінтварьових на Полтавщині Олександрові Івановичу Смагіну (14.12.1892).

Лінтварьова Олена Михайлівна

Того ж таки 1892 року Олена Михайлівна стала на службу в лікарню Московського губернського земства при селі Петровське Верейського повіту (нині Наро-Фоминський район) на щойно запроваджену посаду лікаря-асистента. Тут вона пропрацювала безперервно

лась, залишаючи її на потреби лікарні та хворих. Прихід до влади більшовиків лишив О.М.Лінтварьову без пенсії за багаторічну службу. Без копійки грошей вона переїхала 1919 року разом з меншою сестрою Наталею до Харкова, де і померла в лютому 1922 року в студентській лікарні ім. проф. Шатілова. За сестру Олену Михайлівну Чехов дякує всім членам сім'ї Лінтварьових у листі до Наталії Михайлівни (31.07.1892).

Сама Наталія в молодості три роки навчалася на Вищих жіночих курсах у Петербурзі (так званих Бестужевських курсах). Вона побудувала в садибі на Луці до 1888 року своїм коштом школу, де викладала українською мовою, яку чудово знала і любила. Наталія Михайлівна боготворила Т.Г.Шевченка і час від часу відвідувала його могилу на Чернечій горі в Каневі.

«Українофільство Лінтварьових, – зазначає Чехов в одному з листів до вже згаданого Олексія Миколайовича Плещеева, – це любов до тепла, до костюму, до мови, до рідної землі. Воно симпатичне і зворушливе» (9.10.1888).

В Державному архіві Сумської області збереглася заява Олени Михайлівни та Наталії Михайлівни Лінтварьових в Сумську земську управу від 3 вересня 1897 р. Ось її текст: «Бажаючи прийти на допомогу першій і другій лучансько-баранівським селянським громадам в улаштуванні початкового училища в селі Баранівка, ми жертвуємо на побудову будинку училища цеглу з будівлі винокурного заводу та зобов'язуємося щорічно видавати на утримання училища кожна з нас по п'ятдесят рублів, а я, Олена Михайлівна, крім того, даю згоду передати за купчою Сумському земству півдесятини землі поблизу села Баранівка під школу».

Линтварьова Зінаїда Михайлівна ? (публікується вперше)

У листі до Олени Михайлівни, середньої з трьох сестер Линтварьових, Чехов вдячно признався: «Якби було заведено молитвословити святих жон і дів, перш ніж ангели небесні несуть їх душі до раю, то я давно би написав Вам і Вашим сестрам акафіст і читав би його щоденно з колінопреклонінням, але так як це не заведено, то я обмежуюся тільки тим, що запалюю в моєму серці на Вашу честь негасиму лампаду і прошу вірити в щирість та сталість моїх почуттів» (6.09.1889).

І дійсно, сестри Линтварьови – Зінаїда, Олена та Наталія – взірці гуманізму і вірного служіння людям. Свої життєві дороги вони обрали за покликом серця в час, коли набирало обертів «ходіння в народ», ідейним мотивом якого було повернення боргу народу шляхом служіння йому в якості вчителів, лікарів, агрономів та іншими видами діяльності на ниві культури. Зінаїда та Олена Линтварьови були серед перших і небагатьох жінок в Російській імперії, що обрали собі професію лікаря. Статути імператорських російських університетів 1863 та 1884 р.р. забороняли навчання в них жінок. Залишається невідомим, де сестри отримали атестати про середню освіту, яка надала їм можливість вступити на медичні курси в Петербурзі, що діяли з 1872 по 1887 рік. Спочатку при Медико-хірургічній академії як курси «вчених акушерок», а з 1876 року при Миколаївському військово-сухопутному шпиталі, змінивши назву на Жіночі лікарські курси. Термін навчання на курсах становив чотири роки, а у 1876 році був подовжений до п'яти і тим самим пріврівнений до медичних факультетів університетів. Ми не знаємо, у якій період існування курсів там навчалися Линтварьови. А.П. Чехов познайомився з ними на Луці весною 1888 року і атестував їх друзям уже як зрілих, досвідчених лікарів.

не сполучення тешувало лише до Чехову на каторжній острів Сахалін. Його родина тоді втретє проводила дачний сезон у Линтварьових на Пслі. У листі в Суми до близьких Антон Павлович, стурбований запаленням мигдальних залоз у сестри Марії, пише, що найкращим виходом з ситуації, що склалася, була б згода Олени Михайлівни зробити їй операцію (14.05.1890).

Линтварьова Наталія Михайлівна

На початку 1890-х років у Чехова виникло велике бажання оселитися де-небудь на березі Псла або його притоки Хоролу. Друзі з України активно допомагали письменнику у пошуках хутора, але жоден з запропонованих не підійшов. В березні 1892 року родина Чехових оселилася, придбавши маєток, у селі Меліхове Серпуховського повіту, в 70-ти верстах від Москви. В перші два меліховських літа Чехова у Підмосков'ї були спалахи холери. На цей раз колеги, мобілізувавши себе в час небезпеки, працювали майже поруч. Чехов у липні 1892 року прийняв на себе завідування Меліховською медичною дільницею, до якої входило 26 населених пунктів. Майже одночасно з ним О.М.Линтварьова от-

ганізатором закладу у 1883 році була перша, в той час єдина видатна жінка-хірург, спеціаліст з очних хвороб Олександра Гаврилівна Архангельська. Її з О.М.Линтварьовою зв'язувала не тільки спільна робота, але й міцні дружні стосунки. Не виключається, що саме Олена Михайлівна познайомила Олександру Гаврилівну з Чеховим. А всі троє були з'єднані професійним інтересом до земської медицини.

Лікарня Московського губернського земства при селі Петровське на чолі з талановитим керманічем О.Г.Архангельською була зразковою щодо устаткування, якості і кількості лікарської допомоги. О.М.Линтварьова, єдина постійна помічниця Олександри Гаврилівни, робила акушерсько-гінекологічні операції. Майже завжди разом вони були присутніми на всеросійських і губернських професійних з'їздах та нарадах, рішення яких спільно втілювали у буденній роботі хірургами.

Переконлива одностайниця Архангельської, Олена Михайлівна не винесла руйнування звичного для неї режиму роботи в Петровській лікарні після передчасної смерті подружки у 1905 році. Лікар Линтварьова переїхала в Звенигород Московської губернії. При цьому вона виконала останню волю померлої про продаж дачі, яка, згідно з краєзнавчими джерелами, належала Архангельській на Луці, з передачею коштів на влаштування при Петровській лікарні бібліотеки для хворих, що одужували.

Збереглися архівні свідчення за 1907-1912 роки про О.М. Линтварьову як знову другого лікаря, але вже в Звенигородській земській лікарні, де вона працювала під керівництвом досвідченого спеціаліста і скромної людини Дмитра Васильовича Нікітіна (лікував Л.М. Толстого і О.М. Горького в останні роки їх життя).

Незадовго до фатального в долях людей кола Линтварьових 1917 року, Олена Михайлівна повернулася на малу батьківщину в Суми, полишивши службу через хворобу серця. Вона була безсрібниця, приватною практикою не займалася, земською платнею для себе не користува-

земськими зборами Сумського повіту в період, коли головою місцевої земської управи був Павло Линтварьов, старший брат Олени та Наталії. З дещо пізнішого звіту про стан початкових народних училищ повіту (1901 р.) відомо про чергове пожертвування сестрами Линтварьовими ста рублів на Баранівське училище, в якому Олена Михайлівна вже в якості попечительки годувала учнів під час посту гарячими сніданками.

Приміщення народної школи на 100 учнів в колишньому селі Баранівка, що нині в межах Сум, побудоване коштом Сумського повітового земства, Харківського губернського земства та на позику, надану останнім першої та другої лучансько-баранівським селянським громадам, за значної матеріальної підтримки сестер Линтварьових. З пізнішими будовами воно використовується за прямим функціональним призначенням до теперішнього часу – тут працює середня школа №5.

Доля не була прихильною до народної вчительки Линтварьової. Повернувшись після смерті сестри Олени з Харкова до Сум 1922 року, вона працювала у приватних осіб хатньою робітницею, дуже бідувала. Колишня приналежність до дворянського стану позбавляла її виборчих прав, що особливо давалось взнаки під час періодичного введення в країні отоварювання за «забірними книжками» – позбавленці їх не отримували. Незважаючи на зрадливості долі, Наталія Михайлівна до кінця свого земного шляху залишалась життєлюбом, яким постає перед Чеховим в їх спільну молодість. Вона померла під час німецької окупації Сум, в лютому 1943 року.

Родина Линтварьових належала до кола трудової інтелігенції та вельми ліберальних землевласників кінця XIX поч. XX ст. Недарма у Марії Павлівни Чехової від перебування на Луці склалося враження, що лучанські та баранівські селяни більше користувалися панською землею, ніж самі поміщики. Діяння Линтварьових іноді випереджали час і сьогодні заслуговують на увагу та вдячну пам'ять.

Віктор КОМАРОВ